

חמודי שי

על התורה והמועדים

הנגנים ורעיונות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון ל"ט | פרשת האזינו תשפ"ז

ענוותנותו של יהושע

פרשת האזינו

מהושע

ליהושע: כך מתעלה משרתו של משה ליורשו

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון

(דברים לב, מד) בסיום השירה קוראת התורה ליהושע בשמו הראשון, הושע. והרי זה תמוה. שנים רבות קודם לכן, עוד לפני שליחות המרגלים, כבר שינה משה את שמו: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון וְהוֹשִׁיעַ (במדבר יג, טז). חז"ל מבארים את כוונת משה כתפילה: יִהְיֶה יוֹשִׁיעָה מַעֲצָת מְרַגְלִים (רש"י שם, מסוטה לד ב). רש"י מבאר את החזרה לשם הושע: "ולמה קוראהו כאן הושע? לומר שלא זחה דעתו עליו, שאף על פי שניתנה לו גדולה השפיל עצמו כאשר מתחלתו" (רש"י, דברים לב, מד). הגדולה מתחילה בענוותנותו של הושע. בטרם יוכל לעמוד במקומו של משה, עליו להישאר אותו אדם שעמד בענווה לפני משה כל ימי חייו.

הכלי יקר נותן משמעות מיוחדת לחזרת התורה לשם הושע. כל עוד נשאר בחיים אפילו אחד מדור המרגלים, תפילתו של משה עוד היתה שייכת, ולכן עדיין היה נקרא יהושע אף לאחר אסון המרגלים. מאז שתם אותו דור כולו, לא היה מקום לתפלה זו וחזר וקראו הושע (כלי יקר, דברים לב, מד). ביאור זה מעורר מיד קושיה. אם תכלית השם יהושע כבר נשלמה, למה חוזרת התורה במהרה שוב לשם

המורחב? בסוף התורה, לאחר פטירת משה, נאמר: "וַיְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון מָלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו" (דברים לד, ט), ומשם ואילך הוא נשאר יהושע, גם לכל אורך הספר הנושא את שמו - ספר יהושע. ונלענ"ד להציע שהסדר הושע, יהושע, הושע, יהושע אינו אפוא שינוי לשון בלבד. הוא מתאר את המדרגות שבהן נעשה תלמידו הנאמן של משה ליורש מעמדו כמנהיג הבלתי מעורער של כלל ישראל ועמוד התורה.

הגדולה מתחילה בענווה

האור החיים הקדוש רואה באות החסרה עניין גדול. היו"ד שנוספה לשמו של הושע היא "יקר וגדולה". כשהתורה מעמידה את יהושע ליד משה - "הוא (משה) וְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון" (דברים לב, מד) - אותה יו"ד נעדרת "...היתפאר הגרזן על החוצב בו?" (אור החיים, דברים לב, מד) כלומר האִיךְ יהושע יתפאר בפני משה רבו?! כל עוד הוא עומד אצל רבו שממנו באה לו הגדולה, האות יו"ד, שהוא סמל הגדולה של יהושע, נסוג אחור ונעדר. רש"י והאור החיים מאירים שני צדדים של אותו רגע. יהושע עומד ליטול את האחריות הגדולה בחייו, והתורה מדגישה תחילה שהוא נשאר עניו כבתחילתו. באותה שעה היו"ד החסרה מונעת את ביטוי היקר והגדולה כל עוד הוא עומד אצל משה. עלייתו להנהגה אינה מתחילה בהבלטת עצמו, אלא בענוותנותו של הושע.

"יהושע האחרון" ושת ידי משה

משנשלמה העברת ההנהגה, היו"ד חוזרת: "וַיְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון מָלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו" (דברים לד, ט). התורה אינה

עניינים שנתבאר

מהושע ליהושע: כך מתעלה משרתו של משה ליורשו ----- הגדולה מתחילה בענווה ----- "יהושע האחרון" ושת ידי משה ----- מתלמיד לעמוד התורה ----- היו"ד וידי משה ----- הכלי לשליחות ה' פועל להעמיד את יורש ההנהגה ----- שם שמים נמסר בידי אדם ----- התלמיד נעשה יורש

מספרת רק
שנת מנה.
ה ת ו ר ה
ק ו ש ר ת
את רוח

החכמה ביהושע לסמיכת ידיו של משה.
התפילה של לפני ארבעים שנה שנתלווה ליהושע
בשליחת המרגלים כבר מילאה את תפקידה,
כפי שביאר הכלי יקר. השם יהושע שב ומופיע
בנסיבות חדשות ושונות לגמרי, במעמד הסמיכה
שנתן משה ליהושע שהעניקו לו את החכמה והכוח
הרוחני הנדרשים לירושת מעמדו של משה.

המהרש"א מעמיק חקר בסמיכת משה ליהושע.
הקב"ה ציווה את משה "וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדָךְ עָלָיו"
- לשון יחיד (במדבר כז, יח). משה קיים בשתי
ידיים: וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדָיו עָלָיו (שם כג). המהרש"א
מבאר שמשה נתן ליהושע יותר מסמכות ההנהגה
שנצטווה להעביר. ביד הנוספת מסר תוספת
חכמה ותורה. והוא קושר זאת ישר לכתוב
"וְיִהְיֶה בֶן־נֹון מִלֵּא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־
יָדָיו עָלָיו" (מהרש"א, חידושי אגדות, סנהדרין
קה ב).

בספרי זוטא מנוסח הצד הזה של הסמיכה:
"שיתברך תלמודו על ידך" (ספרי זוטא, במדבר
כז, יח). "יהושע הראשון" נוצר בתפילת משה,
יְיָהּ יוֹשִׁיעֶךָ - תפילה שהתלמיד יישמר מעצת
המרגלים. "יהושע האחרון" עומד לאחר הסמיכה,
מלא רוח חכמה, מוכן לשאת את תורת רבו לדור
הבא. השם המלא הופיע שוב, ולא יסור לעולם,
מכוח סמיכת משה שהכשירו לתפקיד הנהגת כלל
ישראל.

מתלמיד לעמוד התורה

השפת אמת רואה את מעמד שירת האזינו בהבנה
רחבה יותר: מסירת התורה עצמה. שירת האזינו
נמסרת על ידי משה ויהושע יחד, ועל זה כותב
השפת אמת "ולכן נאמרה שירת האזינו ע"י
משה ויהושע שהוא חיבור תורה שבכתב
ושבע"פ" (שפת אמת, האזינו תרס"א). הופעת

"הוא (משה) ויהושע בן נון" אינה אפוא העברת
סמכות מנהלית בלבד. משה ויהושע עומדים
יחד במסירת תורה מדור לדור, "משה קיבל
תורה מסיני ומסרה ליהושע" (אבות א, א).

הרלב"ג מוסיף הערה חשובה מאד. מדרגתו
החדשה של יהושע לא הופיעה פתאום "יש מאין"
בשעת המינוי. שנותיו הרבות כתלמיד ומשרתו
הנאמן והתמידי של משה: "וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן־נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מֵתוֹךְ הָאֶהָל" (שמות לג,
יא), הכינו אותו שילמד ממנו ושישלים עצמו
בכל מה שלמד ממנו מסודות התורה והחכמה
(רלב"ג, דברים לב, מד). "יהושע האחרון" צומח
אפוא מתוך "יהושע הראשון". עשרות שנות
השירות הכשירו אותו לקבל את מה שמשה
עתיד למסור לו.

היו"ד וידי משה

לאחר החזרה הזמנית לשם הושע, התורה חוזרת
וקוראת לו יהושע בפסוק התולה את רוח
החכמה בידי משה. הקשר הזה אומר "דרשני!"
היו"ד שמשה הוסיף להושע בראשונה הוא מרמז
על "יְיָהּ יוֹשִׁיעֶךָ מַעֲצַת מְרַגְלִים". לדברי הכלי
יקר, משעברו הסכנה והדור, אותה תפילה מילאה
את תפקידה, והתורה שבה וקראה לו הושע. אך
כשהיו"ד חוזרת, היא חוזרת בצירוף ידי משה
ובצירוף שפע רוחני חדש. הקשר הזה בין ידי
משה וכוחו הרוחני היה ניכר כבר הרבה קודם
בחיוו של יהושע. במלחמת עמלק התורה חילקה
בין תפקידי משה ויהושע. יהושע יוצא לנהל את
המלחמה למטה, ומשה, אהרן, וחור עולים לראש
הגבעה. משם: "וְהָיָה כֹּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר
יִשְׂרָאֵל... וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ"
(שמות יז, ט-יב).

הרמב"ן מבאר שמשה עלה כדי שיראה את כלל
ישראל נלחמים ויכוון את לבו אליהם, והם יוכלו
להביט ולראותו פורש כפיו השמימה (רמב"ן,
שמות יז, ט).

המגלה עמוקות אכן מגלה עומק בחלוקה זו:
משה נלחם עם שרו של עמלק למעלה, ויהושע

החליש את
עם עמלק
ל מ ט ה .
ה פ ר ש ה
מסתיימת:

כִּי־יָד עַל־כֶּסֶף יִהְיֶה מִלְחָמָה לָהּ בְּעַמְלֶק מִדָּר
דָּר. רש"י מפרש את ה"יד" כאן שכביכול "יד
הקב"ה", מורמת בשבועה להלחם בעמלק. התורה
מסמיכה "יד" ושם "יָהּ" בדיבור אחד (רש"י,
שמות יז, טז).

הכלי יקר רואה את זה שייך במיוחד לשמו של
יהושע. כשהמרגלים היו עתידים להפחיד את כלל
ישראל בהזכירם "עַמְלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב...",
"עַכְשָׁיו הוֹסִיף לוֹ מֹשֶׁה יָהּ עַל שְׁמוֹ כְּדִי שִׁיחִיָּה
נִזְכָּר לִשְׁבֻעָה [שה' ילחם בעמלק] שהיתה
בשם יָהּ" עכ"ל שם (כלי יקר, במדבר יג, טז). יש
כאן הקבלה בולטת. בתחילת הופעתו הציבורית
נלחם יהושע בעמלק למטה, ומשה עומד על
הגבעה למעלה, ידיו פרושות השמימה. בסוף
ימי משה אותן ידיים מונחות על יהושע, והתורה
מציגה אותו שוב בשם יהושע - מאז ועד סוף
ימיו.

הכלי לשליחות ה' פועל להעמיד את יורש ההנהגה

משמעות ידי משה מתבהרת כשרואים כיצד
התורה עושה את היד כלי של שליחות מאת ה'.
הקב"ה פועל "בִּיד חֲזָקָה" כביכול, ומשה הולך
בדרכיו של משלחו והתורה נמסר "בִּיד מֹשֶׁה".
הלשון הזו מופיעה בתוקף מיוחד במינוי של
יהושע. הקב"ה מצווה וְסַמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו,
ועל ידי כך "וְנָתַתָּה מִהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ
כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כז, יח-כ).
והתוצאה: וַיִּסְמַךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר
דָּבָר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה (שם כג). משה פועל בידיו
כשליח מורשה שדרכו נמסר דבר ה' וברכתו,
מניח את ידיו על יהושע ומכוח זה מעמידו
כיורשו.

שם שמים נמסר בידי אדם

יש בתורה דוגמא נוספת המאירה את התהליך.
בברכת כהנים, לאחר הציווי לברך את כלל ישראל,
חותמת התורה: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָנִי אֲבָרְכֶם (במדבר ו, כז). הכהנים "שמים את
השם" על בני ישראל, והקב"ה מעיד שהוא עצמו
מברך. הברכה יוצאת מלמעלה; הכהנים משמשים
כלים להעביר את הברכה.

רבינו בחיי מבאר היטב את תפקיד הידיים.
בספרו "כד הקמח" הוא כותב שבשעה שהכהן
נושא את כפיו השכינה שורה בין שתי ידיו
כבין שני הכרובים (רבינו בחיי, כד הקמח, ערך
יראה). הידיים הן הצינור; המקור הקב"ה
בכבודו ובעצמו. כך גם כאן. משה אינו פועל
מכוחו, אלא בקיום הציווי להניח את ידו על יהושע.
ידיו הן הצינור שדרכו נמסרים ליהושע
הברכה, התורה והסמכות שהופקדו בידו.

התלמיד נעשה יורש

סוד סדר השמות מציין את המדרגות שבהן
התלמיד הנאמן נעשה יורש ההנהגה. בתחילת
דרכו הוא הושע, ומשה, לפי צורך השעה, מכניס
לשמו את היו"ד של השם כתפילה לשמירה. כעבור
צורך השעה, בעת מסירת מוסרות ההנהגה, הוא
שוב הושע, ללמד שאף שניתנה לו גדולה, לא זחה
דעתו עליו, ונשאר עניו כבתחילתו.

אך להיות יורשו של משה אין פירושו להשאיר את
משה מאחור, אלא להפנים את כוחו של משה!
בתחילת שליחותו הציבורית נלחם בעמלק למטה
מכוחו של משה שעמד על הגבעה למעלה עם
ידיו פרושות כלפי שמים. בסוף ימי משה אותן
ידיים מונחות על הושע ובזה הוא מפנים את
כוח אותם ידיים. בסמיכת משה נמסרים לתלמיד
התורה, החכמה, והסמכות כעמוד התורה, ואז
קוראת לו התורה וַיְהִי־וְשָׁע בֶּן־נֹנָן מְלֹא רוּחַ חֲכָמָה
כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו. "יהושע הראשון"
של דור המרגלים היה תלמידו הנתמך ע"י תפילותיו
משה. "יהושע האחרון" הוא יורשו הרוחני ונושא

המסורה
המורשה.
תוספת
היו"ד
בראשונה

ביטאה את תפילת משה שהקב"ה ישמור את יהושע במשך דור המרגלים. היו"ד החוזרת עשויה לבטא עתה את הליווי העליון הנמשך עם יהושע כשהוא נוטל אחריות על כלל ישראל. השפת אמת רואה את המעבר ממשה ליהושע כחיבור תורה שבכתב ושבע"פ. הם לא שני מנהיגים הבאים זה אחר זה שהראשון עבר בטל ונשכח ח"ו, אלא המעבר ממשה ליהושע הוא המשכת מעיינות התורה והחכמה שקיבל משה מסיני ומסרה ליהושע שממשיכם הלאה לחיי כלל ישראל. התלמיד נעשה היורש שדרכו תימשך המסורה.

מהרא"ל צינץ

השילוב בין פנימיות התורה (הסוד) לפשט הפשוט

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרִי פִי: משה רבינו פותח בקריאה המפגישה בין שני עולמות: השמים והארץ. נרצה להבין לעומק את משמעותה זו, וכאן מלמדנו רבינו המהרא"ל שלצורך הבנת הכתוב יש להתבונן ביסוד מהותה של התורה הקדושה ובתהליך ירידתה לעולם הזה. רבינו מביא כי ידוע הדבר שהתורה במקורה ובעיקרה היא רוחנית לחלוטין, ורק מתלבשת בסיפורים גשמיים. וזהו הדבר שבעבורו חמדו מלאכי השרת את התורה וביקשו להשאירה בשמים. את הרוחניות שבה. אולם, רצונו של הבורא יתברך היה שהתורה תרד אל העולם השפל, ולשם כך התורה "מתלבשת" בסיפורים גשמיים, במעשי אנוש ובמצוות מעשיות הנעשות בחפצים גשמיים. בעולם הזה, שבו אין השכל האנושי מסוגל להשיג רוחניות מופשטת כפי שהיא, הלבוש הפשוט הוא הכרחי כדי לאפשר לנבראים התחתונים גישה אל אור התורה.

וכאן גם מתגלה גודל כוח נבואתו הייחודית של משה רבינו, המובדלת מנבואת שאר הנביאים. שאר הנביאים, אף שזכו להשגות עצומות, לא הגיעו לדרגה שבה יכלו להלביש את הסודות העליונים בצורה פשוטה, מסודרת ובהירה. אצל הנביאים, הבהירות של הסוד לא הייתה שלמה דיה כדי שתוכל להתנסח בלבוש ישר ונאות, ועל כן בפסוקי הנביאים קשה לעיתים קרובות לחבר את הדברים על פי דרך הפשט.

לעומת זאת, התורה שניתנה על ידי משה רבינו שהשגתו היתה מושלמת, אף היא עשויה בחיבור מושלם: הסוד העליון והרוחני מלוכש בה במלבוש יפה, מתוקן ומסודר להפליא. הפשט של התורה עומד בפני עצמו כסיפור מובן לכל נפש וכמערכת חוקים ברורה, ועם זאת, בתוך תוכו הוא נושא את הסוד העמוק ביותר מבלי לפגום בבהירותו.

וכך מתבאר הפסוק "האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי".

• "השמים" - מייצגים את העליונים, את המלאכים ואת הנשמות הזכות, המבינים את התורה מצד רוחניותה ופנימיותה. אליהם פונה משה בלשון "דיבור" המורה על דיבור קשה ועמוק, שכן חלק הסוד - שהוא עיקר פנימיות התורה - דורש תפיסה רוחנית חזקה שאין בה אחיזה לגשמיות.

• "הארץ" - מייצגת את התחתונים, בני האדם השוכנים בעולם החומר. אליהם פונה משה בלשון "אמירה", המורה על אמירה רכה, נעימה ומובנת. התחתונים שומעים את התורה דרך לבוש הפשט, המונגש לכל איש ואיש כפי יכולת תפיסתו.

נמצאנו למדים, כי אין שום סתירה או ריחוק בין רובדי התורה. הפשט והסוד צדקו שניהם יחדיו, ודווקא מתוך המלבוש המושלם שנתן משה רבינו לתורה, יכולים הן העליונים והן התחתונים לינוק מאותה תורה אלוקית, איש איש כפי מדרגתו וכפי השגת נפשו.

משפטי ה' אמת, צדקו יחדיו!